

EXPUNERE DE MOTIVE

Codurile penale reprezintă și au reprezentat întotdeauna instrumente juridice care sintetizează stadiul gândirii juridico-penale într-o anumită societate și cerințele ocrotirii valorilor sociale cu ajutorul legii penale, reflectând, deopotrivă, exigențele societății față de cetățean și nevoia cetățeanului de protecție penală.

Progresele gândirii juridico-penale din ultimele trei decenii, evoluția practicii judiciare, experiența legislativă a statelor europene oferită atât de Codurile penale ale anilor '90, cum este Codul penal francez și Codul penal spaniol, cât și de Codurile penale cu o mai îndelungată tradiție precum Codul penal german și, nu în ultimul rând, schimbările social-economice care s-au produs în țara noastră au condus la elaborarea proiectului unui nou Cod penal român. Pentru elaborarea acestui proiect Ministerul Justiției a reunit reprezentanți ai Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, cadre didactice din învățământul juridic superior, judecători și procurori, precum și reprezentanți ai Consiliului Legislativ.

Proiectul noului Cod penal propune unele soluții noi, acceptate pe plan european, cu privire la instituții precum infracțiunea, sistemul cauzelor justificative și al cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei, participația, sistemul sancționator, în contextul general al unificării legislației penale europene și în cel special al integrării europene și euroatlantice a României. Proiectul menține, în același timp, dispozițiile din Codul penal în vigoare, care au fost confirmate și a căror viabilitate a fost dovedită de practica judiciară a instanțelor române.

Totodată, atât în Partea generală a proiectului Codului penal, cât și în Partea specială sunt introduse dispoziții care reflectă cerințele Constituției, cum sunt cele referitoare la extrădare, exigențele și standardele prevăzute în convențiile internaționale la care România este parte, precum Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Convenția europeană penală privind corupția sau Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate și Protocoalele sale adiționale, Convenția privind criminalitatea informatică, Convenția internațională privind reprimarea finanțării terorismului. Recomandările Consiliului Europei, cum este Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei nr. R (92)16 referitoare la regulile europene privind sancțiunile și măsurile aplicate în comunitate sau Recomandarea R (2001)16 privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale, ca și prevederile Deciziilor cadru ale Consiliului European, precum Decizia cadru privind combaterea exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile sau Decizia cadru privind combaterea traficului de ființe umane, sunt reflectate în dispozițiile proiectului.

Prin structura sa, prin terminologia utilizată și prin formularea clară a dispozițiilor legale, proiectul Codului penal îndeplinește și una dintre cerințele Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a Curții Europene a Drepturilor Omului, și anume accesibilitatea legii.

Partea generală

1. Sistematizată în nouă titluri – Legea penală și limitele ei de aplicare, Infrațiunea, Pedepsele, Minoritatea, Măsurile de siguranță, Cauzele care înlătură răspunderea penală, Cauzele care înlătură executarea pedepsei, Cauzele care înlătură consecințele condamnării și Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală – **Partea generală** a proiectului noului Cod penal are ca primă dispoziție enunțarea **principiului legalității incriminării și a sancțiunilor de drept penal**. Spre deosebire de formularea actuală a principiului legalității, proiectul subliniază prin dispozițiile art.1 alin.(2) ideea neretroactivității legii penale, cerința anteriorității normei de incriminare și a normei care prevede sancțiuni de drept penal.

Alături de enunțarea principiului legalității, dispozițiile preliminare din Titlul I al Părții generale se referă la împărțirea faptelor prevăzute de legea penală în **crime și delict**e, după criteriul gravității lor. Revenirea la această clasificare a infracțiunilor, care este împărțită de majoritatea legislațiilor penale europene moderne, ține seama de gravitatea diferită pe care o prezintă infracțiunile – de la fapte sancționate cu pedeapsa detențiunii pe viață până la fapte sancționate numai cu amendă – și de rezonanța puternică pe care o au în societate noțiunile de “crimă” și “delict” față de cea de “infracțiune”.

2. Dispozițiile cuprinse în **Titlul II – “Infrațiunea”**, conțin, în primul rând, o redefinire a conceptului de infracțiune, prin două trăsături esențiale: „Infrațiunea este fapta prevăzută de legea penală săvârșită cu vinovăție”, eliminându-se astfel cerința ca fapta să prezinte pericol social. Această soluție subliniază ideea că legiuitorul incriminează numai acele fapte care ating gradul de pericol social în măsură să justifice intervenția legii penale. Eventuala disproporție între pericolul social generic al faptei apreciat de legiuitor și pericolul social concret al unei fapte urmează să fie soluționată în cadrul procesului de personalizare a pedepsei, prin renunțarea instanței de judecată la aplicarea pedepsei în aceste cazuri.

Titlul referitor la infracțiune cuprinde dispoziții privind cauzele justificative și cauzele care înlătură caracterul penal al faptei: legitima apărare, starea de necesitate, constrângerea fizică, constrângerea morală, cazul fortuit, minoritatea făptuitorului, iresponsabilitatea, beția, eroarea de fapt. Acestor cauze, li se adaugă cele privind ordinul legii și comanda autorității legitime, precum și consimțământul victimei, reglementate prin dispoziții similare cu cele cuprinse în Codul penal german și francez.

În ceea ce privește participația, în sfera noțiunii de autor a fost inclusă și ipoteza în care acesta comite fapta prin intermediul unei alte persoane – autorul mediat. Participația a fost definită în raport cu săvârșirea unei „infracțiuni” de către autor, și nu a unei fapte prevăzute de legea penală, ceea ce a permis renunțarea la reglementarea participației improprie.

De asemenea, sistemul sancționator în cazul pluralității de infracțiuni a fost modificat, astfel încât, în cazul concursului real de infracțiuni este posibilă aplicarea cumulului juridic sau a cumulului aritmetic, iar în cazul recidivei postexecutorii a fost prevăzută posibilitatea unei majorări substanțiale a limitelor de pedeapsă.

3. Titlul III, consacrat pedepsei și personalizării acesteia, a fost regândit corespunzător împărțirii infracțiunilor în delict și crime, fiind introduse în același timp: o nouă pedeapsă principală pentru delict, constând în munca în folosul comunității și sistemul zilelor amendă. Alături de modalitățile existente de suspendare a executării pedepsei, au fost introduse și noi mijloace de personalizare a pedepsei, cum sunt renunțarea la pedeapsă și amânarea aplicării pedepsei.

Scara pedepselor principale aplicabile persoanei fizice are următoarea configurație:

A. pedepsele principale pentru delict :

a) munca în folosul comunității, între 100 și 500 de ore;

b) amenda sub forma zilelor amendă, între 5 și 360 de zile, fiecare zi fiind socotită între 100.000 și 1.000.000 lei;

c) închisoarea între 15 zile și un an;

d) închisoarea strictă între unu și 15 ani.

B. Pedepsele principale pentru crime:

a) detențiunea severă între 15 și 30 de ani;

b) detențiunea pe viață.

Pedepsele privative de libertate se deosebesc atât în raport cu durata lor, cât și în funcție de regimul de executare a acestora.

Astfel, pedeapsa închisorii se execută în regimul deschis, pedeapsa închisorii stricte, în raport cu durata acesteia, se execută în regimul semideschis sau în regimul închis, iar pedeapsa detențiunii severe și a detențiunii pe viață se execută în regimul de maximă siguranță.

Totodată, regimul de executare a pedepselor privative de libertate se întemeiază, potrivit proiectului, pe sistemul progresiv, persoana condamnată având posibilitatea să treacă dintr-un regim în altul.

În cazul pedepsei amenzii pentru persoanele fizice, care poate fi aplicată numai în cazul delictelor, sistemul zilelor amendă a fost generalizat. Acest sistem permite o dublă personalizare a pedepsei amenzii, pe de o parte atunci când judecătorul stabilește numărul de zile, iar pe de altă parte când acesta stabilește cuantumul sumei de bani pe care făptuitorul urmează să o plătească pentru o zi de amendă. Amenda rezultă, astfel, din înmulțirea numărului de zile de amendă cu cuantumul zilnic al amenzii.

Munca în folosul comunității, reglementată deja în legislația română în materie contravențională, a fost prevăzută printre pedepsele principale aplicabile în cazul delictelor pedepsite de lege cu închisoarea strictă de cel mult 3 ani.

Respectarea riguroasă a legalității, care a atras eliminarea din legea penală a actualului art.18¹ - ce permitea organului judiciar să constate că o faptă nu constituie infracțiune și să aplice o sancțiune cu caracter administrativ -, a impus identificarea altor soluții, care să permită instanței de judecată să nu aplice o pedeapsă când sancționarea penală nu se justifică într-un caz concret. Urmând modelele oferite de legislația comparată și, în special, de legea penală franceză, proiectul prevede, de exemplu, posibilitatea ca, în cazul faptelor sancționate cu pedeapsa închisorii de cel mult un an, instanța să renunțe la aplicarea pedepsei inculpatului care nu are antecedente penale, a acoperit prejudiciul cauzat și a dovedit că se poate îndrepta chiar fără aplicarea unei pedepse.

4. Ținând seama de noile convenții în materie penală la care România a devenit parte, care prevăd aplicarea sancțiunilor penale în cazul **persoanelor juridice, precum și de angajamentele asumate de România în negocierile pentru aderarea la Uniunea Europeană, proiectul Codului penal prevede posibilitatea răspunderii penale a persoanei juridice și condițiile de sancționare a acesteia, ca și pedepsele aplicabile persoanei juridice. Aceste prevederi oferă o soluție legislativă novatoare în problematica pedepsirii persoanei juridice, îndelung dezbătută în doctrina română, începând cu cel de-al II-lea Congres internațional de drept penal care a avut loc la București în 1929. În acel context, se arată că persoanele juridice, departe de a fi abstracțiuni, sunt o realitate și reprezintă forțe sociale în viața modernă, iar ordinea legală a fiecărei societăți poate fi grav atinsă când activitatea persoanelor juridice constituie o violare a legii penale. Această idee este confirmată din ce în ce mai mult în prezent, în special în legătură cu criminalitatea economică, criminalitatea organizată, traficul de persoane, de droguri sau de arme.**

Proiectul stabilește principiul potrivit căruia persoana juridică, cu excepția statului, a autorităților publice și a instituțiilor publice, răspunde penal, în cazurile prevăzute de lege, pentru infracțiunile săvârșite în numele sau în interesul persoanei juridice, de către

organele sau reprezentanții acesteia. În acest fel, proiectul consacră principiul specialității răspunderii penale a persoanei juridice, în sensul că persoana juridică răspunde penal numai în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede expres că persoana juridică se sancționează. În întreaga parte specială a proiectului, la sfârșitul fiecărui titlu sau capitol s-au prevăzut infracțiunile pentru care persoana juridică răspunde penal. Astfel, de exemplu, s-a prevăzut că persoana juridică răspunde penal pentru crime și delictе contra intereselor financiare ale Comunităților Europene, crime și delictе contra mediului înconjurător, crime și delictе privind manipularea genetică, delictе contra protecției muncii, delictе contra datelor și sistemelor informatice sau crime și delictе privitoare la regimul armelor, munițiilor, materialelor radioactive și a materiilor explozive.

Sistemul de pedepse aplicabile persoanei juridice include, alături de pedeapsa principală a amenzii, numeroase pedepse complementare reglementate în mod detaliat după cum urmează: dizolvarea persoanei juridice; suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice pentru o durată între unu și 3 ani; interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice, pentru o durată între unu și 5 ani; interzicerea accesului la unele resurse financiare, pentru o durată între unu și 5 ani; afișarea hotărârii de condamnare sau difuzarea ei în Monitorul Oficial al României, prin presă ori mijloace de comunicare audiovizuală.

Pentru respectarea drepturilor constituționale referitoare la libertatea de asociere și libertatea presei, proiectul prevede că dizolvarea și suspendarea nu pot fi aplicate partidelor politice, sindicatelor, patronatelor, cultelor religioase sau organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale, constituite potrivit legii. Dizolvarea nu poate fi aplicată persoanelor juridice care își exercită activitatea în domeniul presei sau al audiovizualului, iar activitatea în domeniul presei sau al audiovizualului nu poate fi suspendată.

5. Titlul referitor la **minoritate** a fost completat cu o nouă măsură educativă aplicabilă minorului care a săvârșit o infracțiune, constând în libertatea sub supravegherea specializată a serviciilor de reintegrare socială. Această supraveghere se concretizează, în special, în includerea minorului în programe de reintegrare socială, în acordarea de asistență și consiliere, în funcție de vârsta, particularitățile și nevoile minorului.

6. În Titlul referitor la **măsurile de siguranță** au fost introduse dispoziții noi, cum sunt cele care permit aplicarea măsurii privind interdicția de a reveni în locuința familiei nu numai în cazul faptelor de violență săvârșite asupra membrilor familiei, dar și în cazul abuzurilor sexuale comise asupra minorilor, precum actul sexual cu un minor și corupția sexuală.

Prevederile referitoare la confiscarea specială au fost reformulate în sensul că această măsură de siguranță se va aplica și în cazul echivalentului în bani al bunurilor supuse confiscării sau în cazul bunurilor dobândite în locul acestora.

7. Două dintre titlurile Părții generale grupează **cauzele care înlătură răspunderea penală** – amnistia, prescripția răspunderii penale, lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților – și **cauzele care înlătură executarea pedepsei** – grațierea și prescripția executării pedepsei.

În ceea ce privește prescripția aplicării pedepsei, proiectul propune termene de prescripție corespunzătoare noului sistem de pedepse, dar și în anumite situații o majorare a acestor termene, pentru a permite asigurarea urmăririi și judecării infracțiunilor, chiar dacă s-a scurs un interval de timp mai îndelungat de la data săvârșirii lor.

Partea specială

1. Partea specială a proiectului tinde să realizeze o **unificare a majorității normelor de incriminare** prevăzute în legi speciale. Aceasta este structurată în 12 titluri,

după cum urmează: Crime și delictе contra persoanei, Crime și delictе contra patrimoniului, Crime și delictе contra siguranței naționale, Crime și delictе de terorism, Delictе contra exercitării drepturilor politice și cetățenești, Crime și delictе contra intereselor publice, Crime și delictе contra îmfăptuirii justiției, Crime și delictе de pericol public, Delictе contra valorilor culturale și contra proprietății intelectuale, Delictе contra datelor și sistemelor informatice, Crime și delictе contra economiei, industriei și comerțului, Crime și delictе contra capacității de apărare a țării.

Proiectul noului Cod penal realizează astfel o **resistematizare** a Părții speciale, fiind de menționat, în primul rând, faptul că plasează în Titlul I, și nu în Titlul II ca în prezent, crimele și delictеle contra persoanei.

2. În cadrul Titlului referitor la **crimele și delictеle contra persoanei**, în primul capitol sunt prevăzute crimele contra umanității, care aduc atingere colectivității umane în ansamblul său. Alături de crimele de genocid și tratamente neomenoase, au fost prevăzute și alte crime contra umanității, săvârșite în cadrul atacurilor generalizate sau sistematice lansate împotriva populației civile, astfel cum aceste fapte sunt descrise în Statutul Curții Penale Internaționale.

Alături de crimele și delictеle contra vieții, integrității corporale sau sănătății persoanei ori contra libertății acesteia, Titlul I cuprinde un capitol consacrat crimelor și delictelor privind manipularea genetică, ținând seama de prevederile Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei și de Protocolul adițional la aceasta, referitor la interzicerea clonării ființelor umane. Se incriminează, astfel, utilizarea ingineriei genetice pentru a produce arme biologice sau de exterminare în masă, precum și alterarea genotipului uman, cu știință, în orice mod sau crearea unei ființe umane genetic identică unei alte ființe umane, prin clonare.

Delictеle contra familiei și cele contra protecției munci sunt considerate, potrivit proiectului, fapte care aduc atingere persoanei și atributelor acesteia, fiind incluse Titlul I al părții speciale. Sunt, de asemenea, prevăzute între infracțiunile contra persoanei, traficul de persoane și pornografia infantilă.

3. În Titlul destinat **crimelor și delictelor contra patrimoniului** au fost prevăzute noi forme de abuz de încredere, cum este "abuzul de încredere prin fraudarea creditorilor", constând în fapta de a ascunde sau de a distruge valori ori bunuri din patrimoniul propriu sau de a face datorii fictive în dauna creditorilor. Totodată, în acest titlu au fost incluse "distrugerea și însușirea de valori materiale interesând umanitatea" și "distrugerea și însușirea de valori culturale ale popoarelor", precum și infracțiunea de "spălare a banilor".

4. În contextul integrării europene și euroatlantice a României, în Titlul referitor la **crimele și delictеle contra siguranței naționale**, au fost introduse și unele infracțiuni noi, cum este, de exemplu, săvârșirea de pe teritoriul României de acte ostile contra unuia dintre statele membre ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord sau care fac parte din Uniunea Europeană ori din Consiliul Europei.

5. **Titlul IV al Părții speciale este consacrat** crimelor și delictelor privind actele de terorism, **unificând reglementările în materia actelor de terorism și a finanțării acestora, prevăzute în legi speciale, ținând seama de importanța existenței în Codul penal a normelor penale referitoare la terorism. Sistemul sancționator prevăzut în proiect pentru crimele și delictеle care constituie acte de terorism stabilește că se aplică maximul pedepsei prevăzute de lege, cu posibilitatea ca acest maxim să fie majorat, dacă instanța îl apreciază ca fiind neîndestulător.**

6. Concretizând ideea de sistematizare a legislației penale și de unificare a dispozițiilor penale prevăzute în diferite domenii, **delictele contra exercitării drepturilor politice și cetățenești** au fost reunite într-un titlu distinct, cuprinzând fapte precum “împiedicarea exercitării drepturilor electorale”, “violarea secretului votului” sau “coruperea alegătorilor.”

7. Titlul privind **crimele și delictele contra intereselor publice** reunește în Capitolul întâi crimele și delictele de corupție, iar în capitolele următoare, abuzurile săvârșite de funcționari și alte crime și delictes prin care persoanele particulare aduc atingere intereselor publice.

8. O atenție deosebită a fost acordată **crimelor și delictelor contra înfăptuirii justiției**. Astfel, pe lângă incriminările în vigoare referitoare la “mărturia mincinoasă”, “împiedicarea participării la proces” sau “arestarea nelegală și cercetarea abuzivă” au fost prevăzute noi infracțiuni, care au rolul de a garanta, și prin mijloacele dreptului penal, înfăptuirea justiției și drepturile persoanelor aflate în curs de urmărire penală sau de judecată. De exemplu, a fost incriminată fapta persoanei care, luând cunoștință în orice mod despre vreo reținere sau arestare nelegală, nu ia măsurile legale de îndată, dar nu mai târziu de 6 ore, deși aceasta era o îndatorire inerentă funcției sale.

9. Un Titlu distinct este rezervat **crimelor și delictelor de pericol public**, care include crimele și delictesle privind criminalitatea organizată, cele privind traficul de droguri sau nerespectarea regimului armelor, munițiilor, materialelor radioactive și al materiilor explozive. Un spațiu amplu este acordat capitolului referitor la protecția penală a mediului înconjurător, prin dispozițiile căruia este sancționată poluarea atmosferei, a apelor, a solului, poluarea fonică, precum și poluarea accidentală.

10. Ca și celelalte legislații penale europene moderne, și proiectul noului Cod penal cuprinde dispoziții distincte, consacrate protecției valorilor culturale și proprietății intelectuale. Astfel, într-un Titlu special sunt prevăzute **delictes contra patrimoniului cultural și arhivistic național și delictes contra proprietății intelectuale**, în special cele care aduc atingere drepturilor de autor.

11. Un caracter de noutate îl reprezintă includerea în Partea specială a Codului penal a **crimelor și delictelor contra economiei, industriei și comerțului**, ca o recunoaștere a importanței protejării prin legea penală a valorilor economiei de piață. În acest titlu sunt incriminate formele sub care se prezintă specula și camăta, alături de fapte precum divulgarea secretului economic, concurența neloială, nerespectarea dispozițiilor privind operațiunile de import și export. Un capitol distinct din Titlul privind crimele și delictesle contra economiei, industriei și comerțului este destinat crimelor și delictelor contra încrederii publice, constând în diversele forme ale falsului.

12. Alte domenii, de actualitate, care se regăsesc în partea specială a proiectului Codului penal și care conturează dimensiunea europeană a acestuia, sunt cele referitoare la **traficul de migranți**, faptele care aduc atingere datelor și **sistemelor informatice**, precum și cele care afectează **interesele financiare ale Comunităților Europene**.

Nu în ultimul rând, ocrotirea **capacității de apărare a țării** își păstrează locul în Codul penal, ținând seama de tradiția acestei reglementări și de importanța pe care o are această valoare în societatea românească.

Față de cele prezentate, a fost elaborat proiectul de Lege alăturat, pe care îl supunem Parlamentului spre adoptare.

PRIM – MINISTRU

ADRIAN NĂSTASE

